

Bilans reforme sektora bezbednosti Srbije

Miroslav Hadžić

Za poslednjih osam godina (2000–2008) u sektoru bezbednosti Republike Srbije dogodile su se značajne i pozitivne promene. One su, dabome, jedan od važnih produkata njene postepene, mada mukotrpane a nedovršene, demokratizacije i liberalizacije. Čini se, štaviše, da mesne elite i aktuelni nosioci vlasti postepeno usvajaju prošireni i produbljeni koncept bezbednosti, te da na njemu hoće da grade svoju politiku nacionalne bezbednosti. Zahvaljujući svemu ovome, Srbija je prestala da bude jedan od generatora krize i nosilaca pretnji po bezbednost svojih prvih suseda i regiona Zapadnog Balkana, tj. Region Jugoistočne Evrope. Uključivši se u procese međunarodne bezbednosne saradnje, ona zajedno sa svojim partnerima sve više doprinosi dostizanju i unapređenju održive nacionalne i (sub)regionalne bezbednosti.

Država Srbija je, isto tako, prestala da bude glavna pretnja za bezbednost svojih građana. Njeni aparati sile su u znatnoj meri depolitizovani i stavljeni pod delatnu kontrolu legalnih i legitimnih nosilaca vlasti. Čelne starešine vojske, policije i službi bezbednosti, kao i njihovi potčinjeni povukli su se, izgleda neopozivo, sa javne političke scene. Stvorene su i početne, ustavne i zakonske, pretpostavke za primenu i dalji razvoj postupaka i sredstava za sprovođenje demokratske civilne kontrole nad državnim akterima u sektoru bezbednosti. Zahvaljujući tome, i nezavisna državna tela se – Zaštitnik ljudskih prava, Državni revizor i Poverenik za slobodan pristup informacijama od javnog značaja – postepeno uključuju u kontrolu i nadzor nad državnim posednicima sile. Povećana je, ujedno, i javna vidljivost (transparentnost) poslovanja države i njenih organa u oblasti bezbednosti. Pored toga, javnosti Srbije, te građanima i njihovim udruženjima sada je i formalno priznato pravo na učestvovanje u nadzoru nad nekim od državnih aparata sile. U međuvremenu je u znatnoj meri povećan i stepen zaštite ljudskih prava ne samo građana, kada se nađu u bezbednosnom zahvatu države, već i pripadnika zvaničnih oružanih formacija.

Nakon usvajanja novog Ustava Republike Srbije (2006) stvorene su dodatne pretpostavke za nastavak i ubrzanje reforme mesnog sektora bezbednosti. U Ustavu i potom pristiglim sistemskim zakonima sada su jasnije određene misije, zadaci i nadležnosti vojske, policije i službi bezbednosti. Dodatno su, takođe, precizirani civilni lanac vrhovnog komandovanja vojskom i nadležnosti vlade i resornih ministarstava za upravljanje državnim aparatima sile. Nakon osnivanja

Saveta za nacionalnu bezbednost započeto je postepeno uspostavljanje objedinjenog i funkcionalno povezanog sistema nacionalne (državne) bezbednosti Srbije. Na taj su način vrhovni politički odlučio i centralni bezbednosni izvršio ci dodatno povezani i sistemski uvezani. Time su stvoreni uslovi za unapređenje njihove međusobne saradnje, ali i za jačanje kontrole izvršne vlasti nad državnim delom sektora bezbednosti. Savet je ujedno zadužen za to da obezbedi efikasnije a združeno delovanje civilne i vojnih službi bezbednosti.

Centralni aparati državne sile se, od momenta svrgavanja starog režima u Srbiji, nalaze u procesu stalne reorganizacije i postepene modernizacije. Usledila su uzastopna smanjenja brojčanog sastava vojske i policije, a započeta je i kadrovska obnova i profesionalizacija njihovih borbenih sastava. Oni se time postepeno privode bezbednosnim potrebama, kao i socioekonomskim mogućnostima Srbije. Uporedo se teži usvajanju standarda i procedura za dostizanje interoperabilnosti vojske, odnosno za uspešnije uključivanje policije i službi bezbednosti u međunarodnu saradnju. Za tu je svrhu, a po meri naraslog uverenja političkih elita da bezbednost Srbije sve više ugrožavaju nevojne pretnje, ubrzana diversifikacija i specijalizacija državnih organa i aktera koji su ovlašćeni da primenjuju silu. U okviru vojske i policije stvoren je čitav niz specijalizovanih jedinica i združenih sastava, koji su prvenstveno namenjeni borbi protiv terorizma, sprečavanju proliferacije oružja za masovno uništenje, kao i borbi protiv raznih oblika organizovanog kriminala. Ujedno su pojedini državni organi, kao na primer carina, poreska policija i Uprava za sprečavanje pranja novca, dobili određena policijska ovlašćenja na osnovu kojih mogu da primenjuju posebne mere i postupke u obavljanju svojih poslova. Skorašnjim usvajanjem seta pravosudnih zakona, kao i osnivanjem specijalnih odeljenja sudova i tužilaštava Srbija je uvećala svoje kapacitete za progon i kažnjavanje ratnih zločinaca i pripadnika organizovanih kriminalnih grupa.

Kad se svedu dometi izvršenih promena, osnovano se može zaključiti da je tokom prethodnih osam godina u Srbiji završena, manje ili više uspešno, prva generacija reforme sektora bezbednosti. U istoj toj meri je, međutim, tačna i ocena po kojoj je postmiloševićevska vlast tokom ovog perioda propustila priliku da radikalno, a to znači sveobuhvatno, sistematski i planski reformiše nasleđeni sektor bezbednosti, a pre svega državne aparate sile. Deo važnih razloga i objašnjenja za nepovratno propuštene šanse ističe iz činjenice da je Srbija reformu svog sektora bezbednosti započela i sve vreme ostvarivala u nepovoljnim, unutrašnjim i međunarodnim, uslovima.

Vidljivo je, naime, da postepeno, počevši od oktobra 2000. godine, opada supstancijalna podrška ključnih aktera međunarodne zajednice demokratizaciji Srbije, a time i reformi njenog sektora bezbednosti. Istini za volju, tome je znatno doprinelo izbegavanje domaćih vlasti da na vreme i u potpunosti ispune ranije preuzete međunarodne obaveze, a pre svega one prema Tribunalu u Hagu. Dometi spoljašnje podrške su, međutim, dodatno i neprestano umanjivani rigidnom i nedoslednom politikom uslovljavanja, koju prema Srbiji vode SAD, EU

i NATO. Neprekidnim menjanjem i proširivanjem liste uslova koje Srbija treba da ispuni oni su joj dodatno otežavali uključivanje u evropske i evroatlantske integracione procese. Kulminaciona tačka dostignuta je u trenutku kada je većina članica EU i NATO, predvođenih SAD, podržala i priznala jednostrano i nelegalno stvaranje države Kosovo na teritoriji Republike Srbije.

Sve to je dodatno pothranilo već postojeća unutrašnja kolebanja i doprinelo daljem zaoštavanju političkih (partijskih) sukoba oko buduće spoljnopolitičke i bezbednosne orijentacije Srbije. Ne čudi, stoga, da su njene vlasti tokom ovog perioda od početne spremnosti za potpuno, pa time i za bezbednosno uključenje u evropske i evroatlantske integracije stigle, uoči proglašenja nezavisnosti Kosova, do vojne neutralnosti. Odatle je potencijalni ulazak Srbije u NATO skinut, izgleda da duže vreme, sa dnevnog reda, a njeni odnosi sa Alijansom svedeni su sada samo na, inače simboličnu, saradnju u okviru programa "Partnerstvo za mir".

U skladu sa tim, čitava je spoljašnja, pa i unutrašnja politika Srbije sada preusmerena na njeno brže uključenje u Evropsku uniju. Aktuelne vlasti su, pri tom, naglasak stavile na ekonomsko i pravno-političko upodobljavanje Srbije standardima EU, dok je bezbednosna dimenzija ovog procesa svedena samo na to da što brže budu ispunjeni uslovi za stizanje na tzv. belu šengensku listu. Ne čudi, stoga, to što reforma mesnog sektora bezbednosti nije vidno prisutna u evrointegracijskom diskursu u Srbiji. Možda je to i zbog toga što ni EU još uvek nije u potpunosti prihvatila holistički koncept RSB, niti ga primenjuje prilikom nadgledanja i ocenjivanja napretka zemalja koje joj se kandiduju za učlanjenje.

Nepovoljan međunarodni kontekst je, uz ostalo, doprineo tome da u Srbiji osnaži javni diskurs u obrascu bezbednosne dileme. Odatle je državocentrični pristup, sazdan na potencijalnoj vojnoj odbrani srpske nacije, države i teritorije, ponovo i sve češće u centru lokalnih bezbednosnih razmatranja. Nakon poslednjih događaja na Kosovu i oko njega deo političkih elita čak najavljuje, doduše implicitno, da je u ime očuvanja (obnavljanja) teritorijalne celovitosti Srbije spreman da uspori, a po potrebi i da odloži njenu dalju demokratizaciju. Zahvaljujući ovome, ponovo su oživljeni unutrašnji politički sporovi, koji nastaju oko bezbednosnih potreba i interesa Srbije, a pre svega oko koncepta i ciljeva reforme njene vojske. U skladu sa tim, već je najavljeno odlaganje potpune profesionalizacije vojske, a zaustavljeno je i smanjivanje njenog brojčanog sastava. Istini za volju, na to snažno deluju i pristigle posledice tekuće svetske ekonomske i finansijske krize, u čijem se zahvatu nužno našla i Srbija.

Mnogo veći uticaj na neujednačen i krivudav tok, kao i na ograničene doмете dosadašnje reforme sektora bezbednosti u Srbiji imale su, međutim, nepovoljne unutrašnje okolnosti. U prvoj instanci one su bile nužna posledica njenog produženog obitovanja u državnoj zajednici sa Crnom Gorom. Ovo tim lakše, što su postmiloševićevske vlasti (DOS) u Srbiji sve do samog kraja pokušavale da Crnu Goru na različite načine zadrže u trećoj Jugoslaviji (1992–2003) ili barem u Državnoj zajednici Srbija i Crna Gora (2003–2006). Odatle je DOS, nakon osvajanja vlasti u Srbiji, imao ambicije da svojim reformskim projektom – u meri u

kojoj ga je uopšte posedovao – obuhvati obe države članice. Međutim, pošto su saveznoj državi još za vreme Miloševića odrekli legitimitet, crnogorski vlastodršci nisu hteli da učestvuju u bilo kakvim zajedničkim reformskim poduhvatima. U skladu sa tim, oni su odbijali da sudeluju u izradi, a pogotovo u primeni, ikakvog zajedničkog plana za celovitu reformu sektora bezbednosti. Odatle su u SRJ, a potom i u SCG sve vreme postojala tri međusobno odvojena i suprotstavljena, a potencijalno i neprijateljska sistema bezbednosti: jedan na nivou savezne države, koji je činila vojska, i po jedan u svakoj od država članica, koji je bio sastavljen od lokalnih tajnih službi i raznorodnih policijskih sastava.

U skladu sa tim, crnogorska vlast nije ni po koju cenu htela da učestvuje u ponovnom uspostavljanju zajedničkog bezbednosnog prostora, a pogotovo ne u stvaranju objedinjenog ili barem združenog (koordinisanog) sistema bezbednosti. Ovo tim manje, što su joj militarizovana policija i sveprisutna služba državne bezbednosti bile ključne poluge za očuvanje svoje apsolutne moći nad Crnom Gorom. Mnogo važnije bilo je to što su oni bili uvereni da do državne nezavisnosti mogu uspešno stići jedino ako poseduju jake snage za oružano odvracanje Vojske SRJ/SCG. Odatle su crnogorske vlasti u ovom periodu jedino bile zainteresovane za to da se savezna vojska i njene službe bezbednosti stave pod čvrstu kontrolu Vrhovnog saveta odbrane i Skupštine SRJ/SCG. One su time pokušavale da preduprede i otklone svaku potencijalnu opasnost od unutrašnje (zlo)upotrebe vojske do koje bi, kako su procenjivali, eventualno moglo da dođe u momentu konačnog izlaska Crne Gore iz zajedničke države.

Nesporno je, stoga, da su Srbija i njene nove vlasti tokom produženog boravka u zajednici sa Crnom Gorom izgubile tempo u reformi nasleđenog sektora bezbednosti. To je pak dovelo do rasipanja reformske energije ne samo građana, već i pripadnika državnih aparata sile. Zbog oklevanja novih vlasti u Srbiji obesmišljene su i njihove nade, koje su bile nabujale nakon uspešne smene starog režima. Pokazalo se, isto tako, da je Srbija ovom prilikom uzaludno istrošila vreme i materijalna sredstva koja su joj za najavljivanu reformu bila na raspolaganju. O tome svedoči i kasnija sudbina započete reorganizacije vojske. Srbija je, naime, nakon odlaska Crne Gore morala ponovo da reorganizuje vojsku, ali sada po drugim merilima i uz dodatni utrošak vremena i novca. Glavni deo odgovornosti za to ipak snose tadašnje vlasti Srbije. Tim više, jer je vojska od oktobra 2000. godine bila pod direktnom kontrolom novog predsednika SRJ Vojislava Koštunice, inače jednog od čelnika tadašnjeg DOS. Ova činjenica umanjuje odgovornost Crne Gore za nastale štete, jer su promene u vojsci presudno zavisile od ondašnjih političkih potreba i nauma predsednika Koštunice. Kao što su, uostalom, promene u policiji i službi državne bezbednosti Srbije u to vreme direktno zavisile od potreba i nauma drugog dela DOS, na čijem je čelu prvo bio predsednik vlade Zoran Đinđić, a potom njegovi naslednici.

Tegobni i konfliktni tokovi tranzicije u Srbiji jasno su pokazali to da novoustoličena vlast, oličena u DOS i njegovim kasnijim koalicionim derivatima, nije imala valjana rešenja za probleme pred kojima se bila našla. Ovaj manjak delom

može biti objašnjen činjenicom da je ondašnja socioekonomska i politička dinamika u Srbiji, kao i potonja uostalom, bila oblikovana pod snažnim dejstvom njenog postautoritarnog i postkonfliktnog nasleđa. Pored toga, nova je vlast često bila primorana da u iznudici i u hodu redefiniše državni status Srbije, kao i da proba da očuva njenu teritorijalnu celovitost.

Zahvaljujući tome, usporeni izlazak Srbije iz rata i autoritarnosti sadržao je brojne bezbednosne nepoznanice i rizike unutrašnjeg porekla. Ovo tim pre, što su nove vlasti nakon svrgavanja Slobodana Miloševića izbegle da politički izvedu i sankcionišu ratni saldo Srbije, kao i da javnosti predoče sve posledice dugotrajne, unutrašnje i spoljašnje, zloupotrebe vojske, policije i službi bezbednosti. Istom prilikom one su odustale od radikalnih personalnih promena u vrhovima državnih aparata sile, kao što su izbegle i da otvore dosije tajnih službi, koje su ove vodile o građanima. Štaviše, one čak nisu ni pokušale, mada su se na to bile obavezale Zakonom o službama bezbednosti iz 2002. godine, da rečene dosije barem izuzmu iz poseda ovih službi i stave ih pod kontrolu posebnog državnog tela. Da paradoks bude veći, čelnici DOS su dojučerašnje Miloševićeve poslušnike promovisali u nosioce navodne reforme u sektoru bezbednosti. U tome leži jedan od važnih razloga zbog kojeg su kasniji zastoji u njenom ekonomskom i socijalnom razvoju, udruženi sa političkim otporima tranziciji, stalno pretili da prerastu u unutrašnje, a nasilne sukobe. Srbija je odatle sve vreme bila izložena opasnosti od izbornog i/ili vaninstitucionalnog, a potencijalno i nasilnog zauzavljanja započete demokratizacije. Štaviše, političko ubistvo premijera Đinđića (12. marta 2003. godine) jasno je pokazalo da su skriveni delovi vojske, policije i službi bezbednosti spremni da i oružjem podrže restauraciju starog poretka.

Nakon sticanja nezavisnosti Srbija je i formalno pod svoju komandu stavila sve nasleđene i zatečene aparate državne sile. Od tog trenutka vladajuće partije i njihovi čelnici snose direktnu odgovornost za dalji tempo i domete rečene reforme u Srbiji. Utoliko i promena državnog ustrojstva predstavlja (novu) nultu tačku u kojoj je Srbija ponovo dobila priliku da započne celovitu reformu svog sektora bezbednosti. Ovo tim lakše, jer je u tom času došlo i do formalno-pravnog raskida (diskontinuiteta) sa bezbednosnim sektorom (sistemom) SRJ/SCG. Međutim, izmenom državne forme nije nestao, niti je značajno bio promenjen društveni kontekst u kome je trebalo ponovo započeti i/ili nastaviti reformu.

U stvari, zadati je kontekst u međuvremenu postao još složeniji, pa su Srbiju nakon obnove svoje državnosti sačekale i sustigle posledice pređašnjeg sporog, stihijskog i neodlučnog reformisanja sektora bezbednosti. Drugim rečima, njene su vlasti i dalje morale da rešavaju početne, a nasleđene bezbednosne probleme, kao i da otklanjaju strukturne i situacione prepreke za sprovođenje reforme ovog sektora. Povrh svega, u tom je trenutku belodano postalo to da Srbiji nedostaju konstitucionalni, konceptualni, strategijsko-doktrinarni i institucionalni oslonci za plansko i ciljno reformisanje zatečenog sektora bezbednosti. Odnosno, da su vlasti Srbije propustile priliku da ih prigotove tokom boravka

u zajednici sa Crnog Gorom. Odatle između reformskih mera, koje su u sektoru bezbednosti Srbije preduzete nakon 2006. godine, i promena koje su u okviru SRJ/SCG bile započete nakon oktobra 2000. godine postoji jasan, sadržinski i vremenski, kontinuitet. Tim pre što su Srbijom sve ovo vreme vladale koalicije, doduše promenljive, koje su bile sastavljene od partija članica izvornog DOS. To što su im se nakon izbora 2008. godine u vladanju pridružili i politički naslednici Slobodana Miloševića iz SPS, suštinski ništa ne menja na stvari.

Nesporno je, stoga, da su svi dosadašnji propusti, kao i pozitivni pomaci u RSB u prvoj liniji nužna konsekvencija protivurečnih unutrašnjih političkih procesa i napetosti u Srbiji. U sledećoj liniji, dometi RSB predstavljaju krajnji produkt promena kojima od oktobra 2000. godine upravljaju partije čija se vladavina (samo)legitimiše kao demokratija. Dakako, različito shvaćena i praktikovana. U skladu sa tim i njihov je politički (partijski) odnos prema potrebi i načinima reformisanja predmetnog sektora, a pre svega državnih aparata sile, nužno bio različit. Ove su pak razlike bile samo još jedan oblik ispoljavanja i materijalizacije odsustva minimalne saglasnosti o putevima i svrhama (pro)demokratskog preobražaja Srbije. To je pak rezultiralo izbijanjem stalnih sukoba oko reformske strategije i taktike, odnosno oko troškova i cene započete tranzicije.

Kada se, međutim, zađe iza mnoštva manifestnih i (dnevno)političkih razlika i sukoba oko RSB, otkriva se da su u pristupima svakog od krila DOS i njihovih partnera na vlasti postojale brojne, ali suštinske sličnosti. Ove pak sličnosti potiču iz činjenice da rečene partije ni tokom svog opozicionog delovanja nisu znale ili nisu htele da oblikuju optimalan koncept (nacionalne) bezbednosti, kao ni operativni plan za buduću reformu sektora bezbednosti. To ih je po dolasku na vlast nužno dovelo u reaktivnu poziciju, te su promene preduzimali uglavnom u vremenskoj i/ili političkoj iznudici, ili pod pritiskom čestih bezbednosnih incidenata. Ovo tim pre, što se interes trenutno vladajućih partija i koalicija za RSB uglavnom svodio na hitro stavljanje državnih aparata sile pod svoju političku, odnosno partijsku i/ili ličnu kontrolu. U skladu sa tim, a po ritmu njihovog smenjivanja na vlasti, jednokratno su menjani pravci i ciljevi reforme (reorganizacije). Uporedo su sledile, a po partijskim kriterijumima, i kadrovske čistke u vojsci, policiji i tajnim službama, odnosno u nadležnim ministarstvima. Zahvaljujući tome, ovi su aparati sile trajno zadržani u klijentskom statusu. Ne postoje odatle značajne razlike između načina na koji je svaka od ovih grupacija tokom svoje vladavine intervenisala u sektor bezbednosti. Stoga su one svojim aktima proizvodile i slične posledice.

O tome, nadalje, svedoči činjenica da ove partije nisu za proteklih osam godina uspele, htele ili znale da oblikuju, a potom i primene, relativno zaokružen koncept i politiku nacionalne bezbednosti. Štaviše, one su propustile priliku da bezbednost ustoliče i tretiraju kao opšte, odnosno kao javno dobro. Zbog toga je njihov reformski diskurs presudno bio zasnovan na partijskim i/ili ideološkim interpretacijama nacionalne bezbednosti po meri situacionih okolnosti i dnevno-političkih potreba. Zahvaljujući tome, država, odnosno vladajuće parti-

je očuvale su svoj monopol nad kreiranjem i ostvarivanjem politike nacionalne bezbednosti. Odatle one (vladajuće partije) nisu mogle, ali nisu ni htele da se međusobno saglase čak ni oko bazičnih nacionalnih vrednosti i interesa, pa time ni oko načina njihove zaštite. Zbog toga Srbija još uvek nema zvaničnu Strategiju nacionalne bezbednosti. Istini za volju, njenu vlast na to ne obavezuju čak ni novi Ustav. Međutim, nosioci vlasti u Srbiji do sada nisu usvojili ni Strategiju odbrane i Vojnu doktrinu iako ih na to obavezuju Ustav i Zakon. Ne čudi, stoga, da onda Srbija nema ni posebne strategije za zaštitu od ključnih nevojnih pretnji (na primer, terorizam, organizovani kriminal i korupcija) ili za borbu protiv njih.

Zbog ovih manjkavosti građani Srbije su i dalje lišeni prava da od svojih izabranika na vlasti čuju odgovore na pitanja o tome da li im ko, kako, u kojoj meri i zašto ugrožava jedinačnu i kolektivnu bezbednost. Oni, isto tako, ne znaju po uzdano ni to kako će, kojim će sredstvima i po kojoj će im ceni njihova država pružiti bezbednost, odnosno zaštitu od postojećih i/ili potencijalnih pretnji. Njihova im vlast, isto tako, do sada nije predočila troškovnik i cenovnik potencijalnog bezbednosnog uključenja Srbije u evropske i/ili evroatlantske integracije, odnosno cenu njene novoproglašene vojne neutralnosti.

Sve ovo se, dakako, može razumeti kao neizbežna posledica manjkavosti političkih strategija vladajućih partija i oko njih okupljenih koalicija. A u njima su tranzicija i reforma sektora bezbednosti konceptualno i delatno odeljeni, pa i u praksi teku po odvojenim kolosecima. O tome, nadasve, svedoče pokušaji rečenih partija da u Srbiji uspostave (pro)demokratski poredak, a da pre toga i uporedo sa tim radikalno ne reformišu barem nasleđene državne aparate sile. Kao što su one, isto tako, pokušavale da reformišu (reorganizuju) državni deo sektora bezbednosti, a da pri tom nisu stvorile dovoljne uslove za neopozivu uspostavu i uspešno dejstvovanje demokratskog poretka. Štaviše, ove su partije svojim (ne)činjenjem presudno uticale na usporavanje demokratizacije Srbije. Zbog toga su one svoje konceptualne manjkavosti sve vreme pokušavale da nadomeste reformskim novogovorom i beskrajnom javnom (medijskom) proizvodnjom velikih obećanja i ciljeva. U ništa manjoj meri, one su istovremeno i neprekidno drammatizovale i sekuritizovale bezbednosnu poziciju Srbije, čime su stvarale dodatne unutrašnje prepreke za izvođenje RSB.

Nema, isto tako, dokaza ni za to da su partije koje posle Slobodana Miloševića vladaju Srbijom ikada usvojile holistički pristup sektoru bezbednosti i njegovoj reformi. Na to ukazuje i činjenica da Ustav Srbije nije naložio stvaranje jedinstvenog (objedinjenog) sektora, odnosno sistema nacionalne bezbednosti, niti je uredio njegovo delovanje. Izvan su ustavne regulative, štaviše, ostali svi nedržavni akteri u ovom sektoru. Da bude gore, privatne bezbednosne kompanije i organizacije civilnog društva zadržane su izvan sektora (sistema) bezbednosti Srbije, pošto njihovo osnivanje i delovanje nije uređeno posebnim zakonom. Povrh svega, u Ustavu nije bilo mesta ni za sve one brojnije državne organe koji funkcionalno pripadaju ovom sektoru (sistemu), zato što koriste određena policijska ovlašćenja, uključujući u to i mere tajnog prikupljanja podataka o građanima.

U sledećem koraku vidljivo postaje to da su nosioci vlasti izbegli da u Ustavu i zakonima dosledno razviju i primene načela i postupke za demokratsku civilnu kontrolu i nadzor nad celim sektorom bezbednosti, kao i nad svim njegovim akterima. Istine radi, ustavopisci su Narodnu skupštinu ovlastili da kontroliše i nadzire tradicionalne aparate državne sile. Pošto su vladajuće partije, u sadejstvu sa opozicijom, Parlament lišile političke moći, one mu nisu omogućile ni to da valjano obavlja ovaj posao. Odatle je kontrolna moć nad državnim silom Srbije *de facto* i sve vreme u posedu izvršne grane vlasti i njenih vrhovnika.

Dodajmo tome i činjenicu da je ustavnom izrekom pod demokratsku civilnu kontrolu stavljena samo Vojska Srbije, ali ne i policija. Isto tako, tek su naknadno donesenim Zakonom ovoj kontroli, barem nominalno, podvrgnute civilna i vojne službe bezbednosti. Izvan su njenog dohvata, međutim, ostali svi ostali državni organi koji poseduju određena policijska ovlašćenja, kao i privatne bezbednosne kompanije, uprkos činjenici da oni svojim delovanjem, kao i sredstvima koja im stoje na raspolaganju, mogu direktno ugroziti osnovna prava građana Srbije koja im garantuje Ustav. Ovo je tim lakše, što rečeni organi i kompanije mogu, za razliku od policije i službi bezbednosti, tajno da prikupljaju podatke o građanima i drugim subjektima, bez posebnih odobrenja nadležnih sudova i bez ikakvog nadzora Narodne skupštine ili njenih tela.

Zbog nedostatka koncepta (strategije) i sistema, Srbija još uvek nema jasno formulisanu politiku bezbednosti. Iz istih razloga vlasti u Srbiji do sada nisu ni pokušale da izrade i usvoje državni plan za sprovođenje sinhronne reorganizacije, a potom i za sprovođenje reforme nasleđenog sektora bezbednosti ili bar njegovog državnog dela. Ne čudi onda to što one do sada nisu usvojile sve potrebne zakone kojima bi sveobuhvatno i konzistentno uredile sektor i sistem nacionalne bezbednosti. Teško je odatle dokučiti na osnovu kojih su parametara pređašnji, ali i sadašnji nosioci vlasti utvrđivali bezbednosne potrebe Srbije i projektovali nastajući sistem bezbednosti, odnosno razvoj i modernizaciju zatečenih oružanih formacije države. Još manje se zna koliko su koštale do sada izvršene promene, kao što se ne zna ni koliko novca i iz kojih izvora treba još uložiti da bi ova reorganizacija bila dovršena.

Iz naznačenih manjkavosti proistekle su dve vrste međusobno povezanih tendencija i posledica, koje su presudno odredile tokove, ali i ograničile domete svih dosadašnjih pregnuća u reformi sektora bezbednosti Srbije. Reč je, pre svega, o tome da su zahvat, tempo i dostignuća u dosadašnjoj RSB direktno i presudno zavisili od trenutne partijske i personalne kompozicije centralnih i nadležnih državnih organa. U skladu sa tim su i tempo, smer i ciljevi RSB u Srbiji neposredno zavisili od ličnih i partijskih preferencija, te od političkih interesa i potreba civilnih naredbodavaca koji su na smenu, a po ritmu izbornih ciklusa, komandovali vojskom, policijom i službama bezbednosti. Zbog svega toga je reforma sektora bezbednosti i državnih aparata sile u Srbiji e sve vreme bila redukovana, parcijalizovana i usporena.

Utoliko bi se pre, na kraju, moglo reći da u Srbiji jesu stvorene početne, ali ne i sve dovoljne pretpostavke za obavljanje zahvata iz druge generacije reforme sektora bezbednosti. Vrlo je verovatno da će taj proces i ubuduće biti spor i dugotrajan, te da u skladu sa tim postoje mali izgledi za eventualno naglo ubrzavanje reforme sektora bezbednosti ili za radikalnije promene u državnim aparatima sile.